

ATA SÖZLERİ ATÖLYESİ

 tudem

ATASÖZLERİ ATÖLYESİ

©Tudem Eğitim Hiz. San. ve Tic. AŞ
1476/1 Sokak No: 10/51 Alsancak / Konak / İZMİR

YAZARLAR: Tudem Yazı Kurulu
DİZGİ VE GRAFİK: Tudem Grafik Ekibi

BASKI VE CİLT: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.
Eskişehir Yolu 40. km Başkent OSB 22. Cadde No: 6 Malıköy / ANKARA
Tel: 0 312 284 18 14

ISBN: 978-605-285-800-4
YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 45041
MATBAA SERTİFİKA NO: 48083

Tüm hakları saklıdır.
Bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez.

www.tudem.com

Bu Kitabın Sahibi

adını
buraya yaz

.....

.....

ÖN SÖZ

Atasözleri, Türkçenin ve Türk kültürünün yüzlerce yıllık birikiminin ürünleridir. Bazen yol gösteren, bazen bir durumu özetleyip bununla ilgili öğüt veren atasözleri; kültürümüzü, geleneklerimizi geçmişten günümüze taşıırken uzun gözlem ve deneyimler sonucunda edinilen tecrübeleri dilimizin zenginliği ile ortaya koymaktadır. Kısacası atasözleri, kültürümüzün ve yaşayışımızın rengi, felsefesidir. Atasözlerini kapsamlı bir biçimde ele aldığımız bu kitabımızda öncelikle atasözünün ne olduğunu ve anlatımlarda neden atasözlerini kullanmaya ihtiyaç duyduğumuzu açıkladık. Atasözleriyle mecaz anlam ilişkisini inceleyerek atasözlerinin deyimlerle ve özdeyişlerle olan farklılıkları üzerinde durduk. Atasözlerinin yapısını ve hem tarih içinde hem de bölgelere göre gösterdiği değişimi ele aldık ayrıca bol bol alıştırma yaptık.

Merkezî sınavlarda atasözlerinin ne şekilde sorulduğunu örnekledik ve MEB'in son yıllardaki merkezî sınavlarda kullandığı tüm atasözlerini, en sık kullanılan atasözleriyle birlikte mini bir sözlük hâlinde sizlere sunduk.

“Atasözü Atölyesi”nin dilin bir inceliği ve kültürel hazinesi olan atasözlerini size sevdirmesi ve zihninizde anlam bağlantıları oluşturup günlük hayatınızda severek ve farkında olarak kullanmanızı sağlaması dileğiyle...

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

Atasözü Nedir?.....	8-11
Pratik Yapalım.....	12-15

2. BÖLÜM

Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-1.....	16
Pratik Yapalım.....	17
Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-2.....	18
Pratik Yapalım.....	19
Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-3.....	20
Pratik Yapalım.....	21
Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-4.....	22
Pratik Yapalım.....	23
Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-5.....	24
Pratik Yapalım.....	25
Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-6.....	26
Pratik Yapalım.....	27
Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-7.....	28
Pratik Yapalım.....	29
Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-8.....	30
Pratik Yapalım.....	31
Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?-9.....	32
Pratik Yapalım.....	33

3. BÖLÜM

Mecaz Anlamı Kavramak-1.....	34-35
Pratik Yapalım.....	36-39
Mecaz Anlamı Kavramak-2.....	40-41
Pratik Yapalım.....	42-43

4. BÖLÜM

Atasözleri Nasıl Meydana Gelir?.....	44-47
--------------------------------------	-------

5. BÖLÜM

Atasözlerinin Dil Açısından Önemi.....	48-51
--	-------

6. BÖLÜM

Atasözleri ve Deyimler Nasıl Ayırt Edilir?	52-55
Pratik Yapalım.....	56-59

7. BÖLÜM

Atasözleri ile Özdeyişler Nasıl Ayırt Edilir?.....	60-63
Pratik Yapalım.....	64-65

8. BÖLÜM

Anlam Boyutunda Atasözleri.....	66-67
Pratik Yapalım.....	68-71

9. BÖLÜM

Sözcük Boyutunda Atasözleri-1.....	72-75
Pratik Yapalım.....	76
Sözcük Boyutunda Atasözleri-2.....	77-79
Pratik Yapalım.....	80-81

10. BÖLÜM

Metin Boyutunda Atasözleri-1.....	82-85
Pratik Yapalım.....	86-87
Metin Boyutunda Atasözleri-2.....	88-91
Pratik Yapalım.....	92-95

11. BÖLÜM

Bulmacalarla Atasözleri-1.....	96-97
Pratik Yapalım.....	98-101
Bulmacalarla Atasözleri-2.....	102-103
Pratik Yapalım.....	104-107

12. BÖLÜM

Farklı Bölgelerde ve Diğer Dillerde Atasözleri-1.....	108-109
Pratik Yapalım.....	110-111
Farklı Bölgelerde ve Diğer Dillerde Atasözleri-2.....	112-119
Pratik Yapalım.....	120-122

13. BÖLÜM

Testler	123-133
---------------	---------

14. BÖLÜM

MEB'in Merkezî Sınavlarda Kullandığı Belli Başlı Atasözleri.....	134
Türkçede En Çok Kullanılan Atasözleri Sözlüğü	135-144

Bu Kitabı Bitirince

Atasözlerini doğru bir biçimde belirleyeceğim.

Hangi durumlar için hangi atasözünü kullanacağımı öğreneceğim.

Atasözlerinin farklı boyutlardaki kullanımlarını ayırt edeceğim.

Atasözlerinin nasıl oluştuğunu kavrayacağım.

Atasözünü deyim ve özdeyişten ayırt edebileceğim.

Atasözleriyle ilgili merkezî sınavlarda çıkabilecek tarzda soruları çözebileceğim.

Atasözü Nedir?

Günün birinde çiftçi Ali, tarlasını sürerken bir küp altın bulur. O güne kadar yoksul bir hayat süren Ali, “Varlığa darlık olmaz.” der ve birkaç altın satmaya karar verir. “Akıl akıldan üstündür.” diye düşünüp arkadaşı Veli’ye danışmaya karar verir. “Akıl para ile satılmaz. Niçin yanına altın aldın?” diye soran karısına “Paranın yüzü sıcaktır.” diyerek koyulur yola. Altın dolu bir küp bulduğunun gizli kalmasını isteyen Ali, arkadaşına “Ağzını sıkı tutacaksan seninle bir sırrımı paylaşacağım.” der ama hiç beklemediği bir cevap alır: “Bilmez misin, benim ağzımda bakla ısınmaz. Hem ne demişler, açma sırrını dostuna, o da söyler dostuna.”

Bu metinde altı çizili ifadelerin anlamlarına dikkat ettin mi?

Haydi, anlamlarını tahmin etmeye çalışalım.

Tahminim

→ Varlığa darlık olmaz.

→ Akıl akıldan üstündür.

→ Akıl para ile satılmaz.

→ Paranın yüzü sıcaktır.

→ Açma sırrını dostuna,
o da söyler dostuna.

Bu ifadelerin anlamını ve anlatıma olan katkısını incelerken tahminlerinle karşılaştırır mısın?

	Anlamı	Tahminim		Anlatıma Olan Katkısı
		D	Y	
→ Varlığa darlık olmaz.	Zengin olanın gücü her şeye yeter.			Parası olanın her şeyi yapabileceğini ve ona engel olunamayacağını az sözle anlatmak
→ Akıl akıldan üstündür.	Bir kimsenin aklına gelmeyen bir çare, başka birinin aklına gelebilir.			Çözüm üretmek için sıkıntıya düştüğünde başkalarına fikir danışmanın faydalı olacağını kısaca anlatmak
→ Akıl para ile satılmaz.	Delice iş yapan zenginler bulunduğu gibi akıllıca iş yapan fakirler de vardır.			Aklın para ile ilişkilendirilmesinin yanlışlığını kısa ve öz biçimde anlatmak
→ Paranın yüzü sıcaktır.	Paranın çekiciliğini ve geri çevrilemeyeceğini anlatan bir söz.			Para karşılığında beklenen işin kolay yapılacağını etkili bir şekilde anlatmak
→ Açma sırrını dostuna, o da söyler dostuna.	Bir sır, en yakın dostu bile söylenmemelidir.			Sırrın gizli kalması için onu dost bile olsa kimseyle paylaşmamak gerektiği konusunda öğüt vermek

Dikkat Kesilelim!

Bu sözlerin cümle biçiminde olduğunu ve bir yargı taşıdığını fark ettin mi?

Şimdi de sayfa 8’de verilen metni altı çizili ifadeleri kullanmadan nasıl anlatacağımıza birlikte bakalım.

Günün birinde çiftçi Ali, tarlasını sürerken bir küp altın bulur. O güne kadar yoksul bir hayat süren Ali, “Zenginin gücü her şeye yeter.” der ve birkaç altın satmaya karar verir. “Benim aklıma gelmeyen çare, bir başkasının aklına gelebilir.” diye düşünüp arkadaşı Veli’ye danışmaya karar verir. “Delice iş yapan zenginler bulunduğu gibi akıllıca iş yapan fakirler de vardır. Niçin yanına altın aldın?” diye soran karısına “Parayı görenler onun çekiciliğine kapılır ve ondan istenileni yapmakta kolaylık gösterir.” diyerek koyulur yola. Altın dolu bir küp bulduğunun gizli kalmasını isteyen Ali, arkadaşına “Ağzını sıkı tutacaksan seninle bir sırrımı paylaşacağım.” der ama hiç beklemediği bir cevap alır: “Bilmez misin, benim ağzımda bakla ıslanmaz. Hem ne demişler, sırrını dostuna söylersen o da kendi dostuna söyleyeceği için artık gizliliği kalmaz.”

Altı çizili sözleri kullanmadığımızda anlatımda ne gibi değişiklikler olduğunu belirleyelim:

- Anlatım sıradanlaştı.
- Aktarma cümleler daha uzun ve karmaşık bir hâl aldı.
- Metnin sözcük sayısı arttığı için anlaşılabilirliği zorlaştı.

O hâlde bu sözler şu özelliklere sahiptir:

- Anlatıma güç kazandırmak, az sözle çok şey anlatmak
- Metni anlaşılır kılmak
- Benzer durumlarla ilgili yol göstermek, öğüt vermek
- Atalarımızın benzer durumlar karşısındaki tutumlarını örnekleyerek anlatmak

İşte bu sözler, ATASÖZÜ'dür.

O hâlde atasözünün tanımını yazalım:

Uzun deneme ve gözlemlere dayanarak söylenmiş, yol gösterici nitelikteki özlü ve anonim sözlere **atasözü** denir.

Karşılaştığın ve anlamını bilmediğin bir atasözünün anlamını nasıl belirlersin?

Atasözlerinin anlamlarını, "Atasözleri Sözlüğü"nü kullanarak bulabilirsin.

Türk Dil Kurumunun internet sitesinden Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünü çevrim içi kullanabilirsin.

Haydi, bunu nasıl kullanacağımızı öğrenelim.

1 "https://tdk.gov.tr" adresine git.

https://tdk.gov.tr

2 Sağ taraftaki "Türk Dil Kurumu Sözlükleri" butonuna tıkla.

3 Açılan sayfada sağ taraftaki "Sözlük Seç" in yanındaki oka tıkla.

Sözlük Seç

4 Sol başta çıkan "Sözlükler" kısmından "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü"nü işaretle.

Seçimleri Kaldır

Sözlükler

- Güncel Türkçe Sözlük
- Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü
- Tarama Sözlüğü
- Derleme Sözlüğü
- Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü
- Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu
- Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü

Artık arama çubuğuna anlamını öğrenmek istediğin atasözünü yazarak arama yapabilirsin.

Pratik Yapalım

Aşağıda görsellerle birlikte verilmiş atasözlerinin anlamlarını sözlükten bularak yazar mısınız?

► Ev alma komşu al.

.....
.....
.....
.....

► Bir elin nesi var, iki elin sesi var.

.....
.....
.....
.....

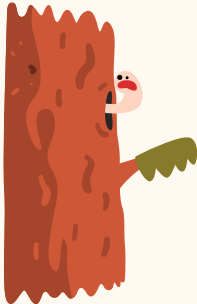
► Taşıma su ile değirmen dönmez.

.....
.....
.....
.....

► Ağacın kurdu içinde olur.

.....
.....
.....
.....

Pratik Yapalım

Verilen anlamların aşağıdaki atasözlerinden hangisine ait olduğunu örnekteki gibi yazar mısın?

- Bir deli kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramazmış.
- Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.
- Eldeki yara, yarasıza duvar deliği.
- Cahile söz anlatmak, deveye hendek atlatmaktan güçtür.
- Gemisini kurtaran kaptan(dır.)
- Âlim unutmuş, kalem unutmamış.

1 Bir deli kuyuya taş atar, kırk akıllı çıkaramazmış.

Bir insan bazen akla ve mantığa sığmayan bir iş yapar; yapılan iş, hiçbir kurala uymadığı için pek çok akıllı insan bunu düzeltmeye çalışır fakat başaramaz.

2

Ne kadar uzak düşmüş olurlarsa olsunlar, insanlar günün birinde birbirleriyle karşılaşabilirler.

3

İnsan ne kadar bilgili olursa olsun her şeyi aklında tutamayacağı için unutulmaması istenilen şey mutlaka yazılmalıdır.

4

Güç bir duruma düşüldüğünde ne yapıp edip kendisini veya yakın çevresindekileri yetenekli, becerikli kişi kurtarır.

5

Ne kadar uğraşılırsa uğraşılın deve hendekten atlatılamaz, cahile söz anlatmak bundan da zor bir şeydir.

6

Bir kimsenin acı ve sıkıntısı başkasına dert gibi görünmez.

Pratik Yapalım

Aşağıdaki atasözlerini numaralardan yararlanarak ilgili görsellerle örnekteki gibi eşleştirir misin?

1 Ayağını yorganına göre uzat.

2 Yuvayı yapan dişi kuştur.

3 Su akar, yolunu bulur.

4 Yerin kulağı var.

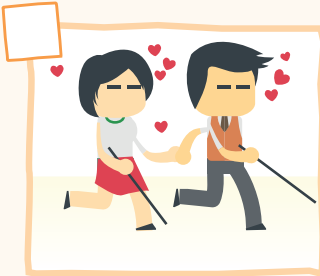
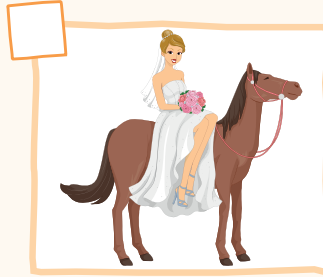
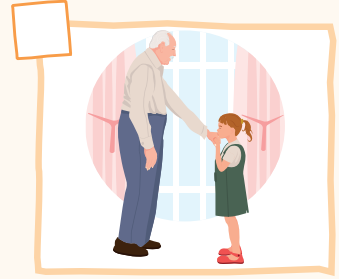
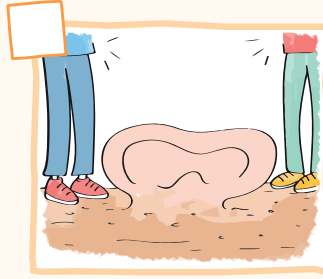
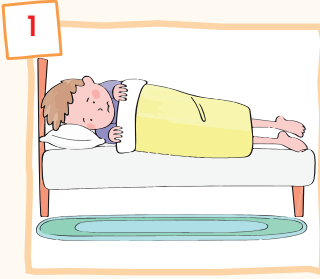
5 Çam sakızı çoban armağanı

6 Gelini ata bindirmişler "ya nasip" demiş.

7 El öpmekle ağız aşınmaz.

8 Parayı veren düdüğü çalar.

9 Aşkın gözü kördür.

Pratik Yapalım

Aşağıdakilerin atasözü olup olmadığını sözlükten kontrol ederek işaretler misin?

	Atasözü	Atasözü değil
1 Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur.	☒	☐
2 Yüzünde güller açıyor.	☐	☐
3 Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır.	☐	☐
4 Azıcık aşım, kaygısız başım.	☐	☐
5 Dostlar alışverişte görsün.	☐	☐
6 Herkes kaşık yapar ama sapını ortaya getiremez.	☐	☐
7 Araba devrilince yol gösteren çok olur.	☐	☐
8 Burnundan soluyan kaybeder.	☐	☐
9 Sağı solu belli olmaz.	☐	☐
10 Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.	☐	☐
11 Atı alan Üsküdar'ı geçti.	☐	☐
12 Denizdeki balığın pazarlığı olmaz.	☐	☐
13 İşi başından aşkın.	☐	☐

Atasözlerinin Özellikleri Nelerdir?

▶ Atasözleri birden çok sözcükten oluşan ve cümle şeklinde olan söz gruplarıdır. Yani atasözleri, tam bir yargı bildirmektedir.

Örnek

"Komşuda pişer bize de düşer." atasözü, beş sözcükten oluşmuştur. "Pişer" ve "düşer" sözcükleri bir iş bildirdiği için yargıdır. Yani insanların, çevresindekilerinin kazancından yararlanma umudunu anlatan bu atasözü, cümle biçimindedir.

Dikkat Kesilelim!

Yargı, yüklem bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir isteği veya bir durumu, bir oluş ve kılışı karar olarak bildirmesidir. Yani yargı bildiren sözcükler, cümlelerin yüklemidir.

Örnek: yürüyeceğim, okuyacağız, gideceksiniz, düşüncelidir...

Aşağıdaki atasözlerinde yargı bildiren sözcükleri örnekteki gibi işaretler misin?

- ▶ Lafla peynir gemisi **yürümez.**
- ▶ Çok naz âşık **usandırır.**
- ▶ Havlayan köpek ısırılmaz.
- ▶ Balık baştan kokar.
- ▶ Baş dille tartılır.
- ▶ Acı patlıcanı kırağı çalmaz.
- ▶ Akıl akıldan üstündür.
- ▶ Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.
- ▶ Ağaç kökünden yıkılır.
- ▶ Bin nasihatten bir müsbet yeğdir.
- ▶ Can boğazdan gelir.
- ▶ Çobansız koyunu kurt kapar.